

**Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci Filipa Herzy
*Liliputáni: Reprezentace tělesné "odlišnosti" v tradici pražských "přehlídek lidských kuriozit"
1820-1940***

Práce Filipa Herzy je velmi cenná a průlomová z několika různých a stejně důležitých důvodů. Za prvé se vrací k tématu, které –jak sám poznamenává v textu—bylo považováno za téma marginální a oddechové exotiky a pro český akademický kontext jej nově objevuje a ukazuje jeho analytický potenciál.

Za druhé, práce je opřena o velké množství archivního a pramenného materiálu. Tato pramenně-objevná část práce má velkou cenu a jsem přesvědčena, že otevře cestu pro další historické práce a pramenné výzkumy k dějinám těla, tělesnosti a tělesné jinakosti.

Za třetí, právě konceptuální rámec, který práce využívá, dokládá proč kultura a sociální praxe vystavování tělesné jinakosti není téma okrajové, ukazuje, že a především jak, byla tělesná jinakost využívána (a vytvářena) dobově proměnlivými ideologickými rámci. A konečně Filip Herza tím vlastně ilustruje, jak vyčleňování tohoto tématu z kánonu historického, antropologického a kulturně vědního výzkumu reprodukuje ideologickou praxi „freakshows“.

Práce ve velmi pečlivě vystavena, zasazuje vlastní výzkumný záměr do kontextu zahraničního bádání a – toho si na práci cením zvláště – snaží se pracovat intersekcionalně, tedy na konkrétních ukázkách dokládá, jakým způsobem se odlišné tělo stávalo diskurzivním prostorem pro vyjednání a utváření jiných kategorií difference. Tento intersekcionalní rozměr práce by bylo sice na některých konkrétních místech v samotných interpretacích potřeba rozvinout, a navrhovala bych i více diskutovat vztah mezi jednotlivými diferencemi, ale konečný závěr práce hlavní osy kategorických interdependencí shrnuje velmi srozumitelně a přesvědčivě.

Vzhledem k tomu, že práce ukazuje, jak různé byly způsoby využívání kategorie tělesné jinakosti, by práci obohatilo, kdyby se autor vyjádřil se k proměnlivosti samotné kategorie tělesné odlišnosti, podobně jako genderové difference procházely proměnnou, stejně tak se i kategorie tělesné jinakosti naplňovala jinými normativními obsahy, které měly zároveň dopad na formulování tělesné zdatnosti a „normality“.

Jak již bylo řečeno, Filip Herza v interpretacích odkryl a ukazuje praxi vystavování v její historické dynamice a tuto velmi povedeně zachycuje, vlastní interpretace praxe vystavování od přelomu 19. a 20. století považuji interpretačně za silnější – zvláště tematizaci diskurzů republikánství a národní identity a jejich ukotvení v kategorii práce a ideologickém imperativu liberalismu. Za vynikající považuji kapitolu 5., ale její síla spočívá i v dobře připraveném kontextu a kontrastem s jinými strategiemi „protetického“ využívání jiného těla.

Práci celkově považuji za výbornou, navrhuji ji k obhajobě s tímto hodnocením a velmi mě mrzí, že se diskuze o práci nemohu účastnit osobně. Tímto se Filipovi Herzovi za svou neúčast omlouvám.

Níže několik poznámek k dalšímu rozpracování tématu:

Jedna zásadnější připomínka k diplomové práci se týká způsobu propojování teoretického rámce se samotnou analýzou a interpretací. Diplomand svá teoretická východiska a metodologické rámce zpracovává velmi kvalitně v úvodu práce, přehledově se vztahuje i k zahraničnímu bádání, ale tento teoretický kontext se pak v samotných analýzách objevuje pouze ve smyslu konkrétních aplikací. Tedy, autor se odkazuje na koncept módů reprezentace tělesné odlišnosti, tak jak je pro tzv.

freakshows pojmenovali zakládající práce (Garland-Thomson, Bogdan aj.), nicméně v textu jsem postrádala větší diskuzi o těchto konceptech, a především pak zhodnocení jejich limitů. Podobně bych uvítala také větší teoretizaci během vlastních interpretací, práce s teoretickou literaturou by zde mohla autorovi pomoci k většímu rozletu a silnějším tezím. Pro další rozpracování (např. ve formě doktorského projektu) bude potřeba také vlastní interpretaci také propojit s širším kontextem, ale to je autorovi jistě zřejmo.

Vztah mezi patologizujícím/medikalizujícím diskurzem (ale i jak se proměňuje samotný vztah medikalizujícího a patologizujícího diskurzu) a jinými mody reprezentace – autor již v úvodu práce čtenářky a čtenáře „navazuje“ úvahou o možném historickém souběhu těchto odlišných diskurzivních praktik (str. 6), a i dále se k tématu několikrát na základě konkrétního materiálu vrací, např. v případě „obří“ a „malé tlusté dívky“ (str. 30), pojednání Dobose Janose (str. 35) aj. Na str. 38 se autor zmiňuje o tom, že diskurz demonstrace „tělesné abnormality“ v rámci přehlídek a diskurz medicínský se vzájemně posilují. Toto je v této části možná nejzajímavější teze a stála by za dopracování – jakou vzájemnou roli diskurzy hrály? Zahraniční studie zabývající se freakshows v druhé polovině a na konci 19. století tematizují roli přehlídek tělesné jinakosti pro ustanovení vědecké autority medicíny, ale i různých vývojových teorií a zvláště pak teorii evoluce. Přičemž jak ty zajímavější studie ukazují, tato konfrontace nebyla jednoznačná a spíše než jednoduché potvrzení těchto paradigmat „přehlídky“ nabízely pole pro složité vyjednávání a afektivní vztahování. Jakou roli diskurz vědy hrál v českém kontextu? Jakým tématům se věnovaly popisy „učenců“, kteří údajně „trpaslíky“ zkoumaly? A jestliže performance odráží sociální řád a jeho disonance, jak se tato reflexe společenského řádu odráží v „učených“ pojednáních o „liliputánech“, resp. k jakým (jiným) účelům je diskurz vědy/medicíny využíván?

Zajímavý je z toho hlediska také častý odkaz na „tělesnou souměrnost“ „Liliputánů“ – tu je možné, tak jako to autor činí ve svých interpretacích, číst ve vztahu ke společenskému řádu, jeho odrazu a potvrzování, ale téma souměrnosti a krásy se také objevuje v evolučních teoriích, kde souměrnost je znakem reprodukčního/evolučního potenciálu a potenciálu přežití rodu, hraje toto roli ve zkoumaných ukázkách? Hrála „souměrnost“ roli i medikalizujících reprezentacích?

Práce sleduje vystavování tělesné jinakosti na různých lokacích, s různými kódy, přístupné různým druhům publika, první tři kapitoly sledují performance v různých veřejných prostorech, druhá část práce v závislosti na rostoucí problematičnosti a etické přípustnosti veřejného představení jiných těl se soustředí na narativní a vizuální reprezentace – hrála různost těchto lokací nějakou, resp. jakou roli? Proměňovaly se nějak mody reprezentace? Jakou roli hrály různé diskurzivní „lokace“ (srov. Mitchell, Snyder 2006), na kterých docházelo (či mohlo docházet) k performativnímu ustavování normy tělesné zdatnosti?

Na str. 30-31 se autor vztahuje k publiku a formuluje tezi o tom, že předvádění „trpaslíků“ se slučovalo s vkusem ženského publika – nenamítám nic proti tezi o funkci těchto performancí v utvrzování společenských představ o normativní femininitě, nicméně zdá se mi, že se zde zaměřuje publikum představované za publikum „skutečné“, o kterém navíc nemáme pramenné zmínky? Z určitého hlediska by teze o pomyslném publiku snad i zajímavější, nicméně její artikulace v práci ještě není.

A poslední otázku, jakou roli v celé praxi vystavování hrály sami lidé malého vzrůstu? Jednou ze strategií vypořádávání se s problematou tradicí „freakshows“ bylo rozbití původního předpokladu o (naprosté) pasivizaci „vystavovaných“. Je možné promluvit o tom, zda a jak se „liliputáni“ účastnili praxe vystavování? Objevují se znaky jejich vlastní agentnosti?

31.8. 2012, Chicago

Kateřina Kolářová

